

Ágyó, finnugor-ábutítás! Lám-lám: Európa legősibb népe a magyar...

SZABÓ István Mihály

Őskőri európai eredetű-e a magyar nép?

(Válasz Róna-Tas András kritikájára)

A História 2003/5–6. számában Farkas Ildikó ismertette a magyar őstörténetek egy általánosan elfogadott elméletéről – a legújabb nemzetközi természettudományos kutatások alapján – előterjesztett és az eddigi e viszonylatban kevésbé figyelemre méltított őskőorra is kiterjedő vázlatát. A 2003/10. számban Róna-Tas András turkológus előterjesztésemet szokatlanul keményen bírálta. Bár a modern őstörténetkutatás természettudományos módszereit (pl. az összehasonlító genetikai biokémiai metodikáit) nem ismeri, kritikája Európa egyik legnagyobb genetikai munkaközösségének vizsgálati eljárásait. Glatz professzor hívta fel nemrég a figyelmet az emberi és a természettörténeti kutatások nélkülözhetetlen (és finom részletekre is kiterjedő) szinkronizálására. Ez bizony a jövő őstörténetjeinek óriási kihívást jelent: egyeztetni a humán társadalmak egykori történéseit a természeti környezet fiziko-kémiai-biológiai változásaival. De milyen alapon? Az egykori vagy őskörnyezet természeti viszonyainak rekonstrukciója a fosszilis talajok geokémiai analíziseivel és a szerves maradványok szénülési indexeinek meghatározásával, a korabeli légtér összetételének felderítése a levegő-, illetve gázzárnyalók gázkromatográfiás elemzéseivel, az egykori állatállomány egészségi állapotának felmérése a csontmaradványok bakteriológiai-viroológiai és szövettani vizsgálataival, a vegetáció fajai struktúrájának nyomon követése pollenanalízisekkel, az ősklíma bonyolult számítógépes rekonstrukciója, a jelentős ürtörténetek (napkitörések, napszéltevékenység, ozonoszféra-károsodások, meteorbecsapódások stb.) nyilvánvártatása stb.

Róna-Tas András igencsak egyszerű környezetselemléte alapján igazán könnyedén jelenthette ki, hogy a fentebb körvonalazott összefüggések szinkronizálása iránti igény nem új: „a történelemtudomány amióta tudomány, mindig a társadalom és a természet kölcsönhatásában vizsgálta a történelmet”. Ő a környezet és a környezet vizsgálata alatt egészen biztosan mást ért (fúj a szél, hull a hó), mint amit a környezettudomány tanít.

Róna-Tas András rám vonatkozó bírálatának lényeg mondanivalója – mint elfogadásra ajánlott „akadémiai állásfoglalás” – a magyar történelemtudomány egy az egységessül Európához csatlakozás időszakában különösen fontos – alapvető kérdésében, mégpedig a magyar nép európai eredete és az európai népekhez fűződő tényleges genetikai-rokonsági kapcsolataira vonatkozók. Ezzel itt én, első pillanatra úgy tűnik, túl is nyúlunk Róna-Tas András támadásának bírálatán, és a magyar történelemtudomány egyik aktuális kérdéséhez is hozzájárulni szándékozom.

Mírói is van szó?

2000-ben, a világ egyik legautentikusabbnak elismert folyóiratában, az USA-ban megjelenő Science-ben, Semino és 16 genetikai munkatár-sa közös közleményt tettek közzé. Kiterjedt összehasonlító populációgenetikai vizsgálataik alapján állást foglaltak az európai népek genetikai-rokonsági kapcsolatairól. E népek populációiban kimutatható meghatározott, becsült korú genetikai markerek előfordulási gyakorisága alapján, a felső őskőri 40 ezer évvel ezelőtti (a Homo sapiens európai megjelenésével) kezdődött időszakára vonatkozóan, európai betelepülésük valószínűsített kronológiai sorrendjét is felvázolták. E vizsgálatok keretében, reprezentatív mintákon, genetikailag a magyar népességet is elemezték. Népünk vonatkozásában az alanti megállapításokat tették.

- 1. A magyar nép ősei a napjainktól számított 40-35 ezer évvel ezelőtti Európában elsőnek megjelent európai őstelepések között voltak.
- 2. A magyar nép populációgenetikai szempontból ma Európa egyik legkarakterisztikusabban elhatárolható népessége (amire az Eu19 haplotípus – őskőri genetikai marker – igen magas, kontinensünk népei között a magyarokban legmagasabb százalékarányban kimutatható jelenléte utal).
- 3. A magyar nép legközelebbi – genetikai szinten igazolható – rokoni a lengyel, az ukrán, továbbá a horvát nép.

Semino és társainak közlése az első olyan nyugat-európai tudósoktól származó kollektív állásfoglalás, mely a magyarság őseurópai származását ismeri el.

Ezek után feltehető a kérdés, miként fogadta ezt a magyar szakemberek egy része?

Egy ismert magyar orvos genetikus az elmúlt évben megjelent könyvében ellentétben dolgozott ki. Szerinte a magyar nép az utolsó ezer év alatt teljesen kicserélődött. Akik ma itt élnek, nagyrészt a későbbi bevándorlók utódnépessége. Ezek a nyugat-európai őskőri genetikai markereket hozták magukkal, és ezáltal a Kárpát-medencében letelepedett magyarság őskőri európai eredetének csalóka látszatát keltik! Ez az ellentéte a kizárólag a szerző sorozatos és súlyos szakmai tévedéseire alapul, mivel: a) A nyugat-európaiak (és a tőlük származó bevándorlók) őskőri eredetét teljesen más genetikai markerek jelzik, mint az uráli népeket, így a magyarokat. A „csalóka látszat” állításának tehát az égvilágon semmiféle alapja nincs. b) Az utolsó ezer év alatt hazánkba főleg törökös népek telepedtek. Ezek viszont őskőri európai genetikai markereket egyáltalán nem hoztak magukkal! Orvos genetikusunk azonban ellentétjéről vonta le következtetést: a magyar nép ma már annyira vegyes keverék nép, hogy a magyar nemzet csak „kulturális kategóriának” (egyfajta civil szervezetnek) tekinthető! Róna-Tas András is mereven elzárkózik Semino és társai eredményeinek elismerésétől: „A mai lakosság genetikai vizsgálataiból” (ilyen alapon dolgozott Semino és társai), „ezekkel a módszerekkel egyelőre nem lehet történeti következtetéseket levonni...”. Azt pedig, hogy a magyarok őseinek betelepülése Európába mintegy 40 ezer éve mehetett végbe, amint azt Semino és társai igazolták, Róna-Tas „üres állítás”-nak tartja. Hadd ne mondjam el, magam, mit tartok a „magyar történelemtudomány” erről az „új irányzatról”.

Volt egyszer egy finnugor...

A Magyar Demokrata
2002/32-es számában megjelent beszélgetés
Dr. Béres Judittal – többek között – a
Science 2000 november 10. számában megjelentekről

Néhány hónapja szenzációk bejelentések járták be a világot. Az egyik számunkra fontos hír szerint molekuláris genetikai vizsgálatok bebizonyították, hogy a magyar és finnugor népek származásukat tekintve közös viszonyban sincsenek egymással. A másik hír a Science az egyik legjelentősebb tudományos folyóirat 2000 november 10. számában jelent meg: Európai férfiak Y kromoszómáján történt mutációs vizsgálatok alapján az európai férfiak 95%-a tíz leszármazási csoport valamelyikébe sorolható. A részletekről dr. Béres Judit, humán populációgenetikus tájékoztatta a Demokratát.

Származástani, vagy orvosgyógyászati szempontból végezték kutatásait?

A Johan Béla Országos Epidemiológiai Központ öröklődéstanilag foglalkozó Humángenetika és Teratológiai (=Magzatkárosodás) Osztálya betegségmegelőzés céljából végez humángenetikai kutatásokat. Részben a veleszületett rendellenességek köréretetét, cigányokban gyakoribb genetikai betegségek megállapítását kutatjuk, de folyik nálunk populációgenetikai kutatás is, ami az egyes népcsoportok származását és betegségeit hivatott feltárni. Ez annak alapján történik, hogy bizonyos népcsoportokra meghatározott betegségek jellemzőbbek mint másokra, esetleg csak bennük fordulnak elő. Léteznek finn típusú betegségek, amelyeknek az az egyszerű magyarázata, hogy ötmillió finn földrajzi elszigeteltségben él. Ismertek genetikai betegségek úgynevezett idegrendszeri és zsírsavcsere-érítő askenazi betegségek is. Ugyanis minden egyes esetben, ha új mutáció keletkezik, érvényre jut a betegség. Az embereknek 46 kromoszómája van, a nőkre az XX, a férfiakra az XY jellemző, ha két jól működő gén van egymás mellett, ún. homozigóta egyénről beszélünk, ha viszont az egyik betegséget hordoz, és a másik nem, akkor heterozigótáról van szó. Ezek a lappangó, öröklődő (recesszív) betegségek akkor jutnak érvényre, ha két káros gén találkozik. Azon népcsoportoknál, ahol nagyobb a beltenyészet, vagy a földrajzi elszigeteltség, de lehet kulturális vagy akár vallási oka is, ezek a lappangó, öröklődő gének felhalmozódnak, és betegség formájában nyilvánulnak meg. Ösztályunkon a 80-as, 90-es években végeztünk populációgenetikai kutatásokat részben azt a célt szolgálják, hogy a származás elemzésüket elvégezzük, továbbá hogy genetikai és öko-genetikai kérdésekre is választ adjunk. Ez azt jelenti, hogy a vizsgálatok a gyógyszerrel, vegyi anyagokkal szemben milyen egyéni érzékenységet mutatnak, de vannak olyan anyagok is, amelyek egész népcsoportokra eltérő hatást gyakorolnak pl. a tejcukor. Így derült ki, hogy a hazai roma lakosság 56%-a, míg a magyaroké 36%-a nem emésztí meg a tejcukrot, de említhetem az alkoholérzékenység eltérő voltát is, hiszen a keleti népek a nyugatiaktól eltérő módon emésztik meg az alkoholehidrogénát enzimet.

Milyen módszereket alkalmaztak a vizsgálatok során?

A 80-as években klasszikus markereket (genetikai belső jelzőgéne) vizsgáltunk a 9 hazai népcsoport 12 populációjában, ami nyilván nem ad olyan tökéletes képet mint a molekuláris-genetikai szintű vizsgálatok, amelyeket már a 90-es években végeztünk kormányközi együttműködés keretében. A vizsgálatok azt mutatják, hogy ha a vércsoport és a különböző enzimpolimorfizmusok az egyes emberekben 1%-os eltérést mutatnak, az már heterozigótának vagy polimorfoknak tekinthető, vagyis hogy eltérően egymástól. Legtöbbször persze az olyan genetikai jelzőgéne lenne, amely alapján különbség tehető az egyes rasszok, etnikumok között, de ilyen nagyon kevés van. Ismert ugyan a Duffy és Diego vércsoport, aminek csak a keleti illetve az afrikai nagyrasszban fordulnak elő, de mint említettem, ez nagyon ritka.

Váltakoztak-e ezek a módszerek a 80-as évek óta, hiszen említette, hogy a kutatásokat a 90-es években is folytatták?

Többek között vérvételből tudunk dolgozni. 40 vércsoport ismert, továbbá enzimpolimorfizmusok kimutatásából is nagyon sok (28 markert elemeztünk) áll rendelkezésünkre. Ha már elég sok genetikai jelzőgéne vizsgáltunk, kiszámíthatjuk a gényaköriséget, abból pedig a genetikai távolságot, és nem csak az egyes népcsoportok, hanem a nagyrasszok képviselői között is. A 80-as években mi is ezt tettük a klasszikus genetikai jelzőgéne alapján. Am ez a humán genom projekt időszak lezárult és a 90-es évektől mitokondriális DNS szinten kezdtünk el kutatni. Ennek az a lényege, hogy a sejtmagon kívül van egy másik, mitokondriumnak nevezett sejtalkotó, aminek saját öröklött anyaga van. Ez ugyan mindössze 37 gént tartalmaz, viszont lényeges, hogy csak anyai úton örökölődik, így az apai ágon öröklődő Y kromoszóma. Eppen ezért a mitokondriális DNS és az Y kromoszóma polimorfizmus párhuzamos vizsgálata ideális a származáseredet megállapításához. Finn, olasz és török kormányközi megállapodások keretében ezeket a molekuláris genetikai vizsgálatokat végeztük, hogy a hazai etnikumok hasonló adatbázisát össze tudjuk vetni a megfelelő referencia népességekkel.

Milyen megállapításokra jutottak?

Reprezentatív mintában 9 etnikum 12 populációjában végeztünk vizsgálatot nyelvészek, történészek, etnográfusok, antropológusok bevonásával. Magam is két hét hónapot töltöttem az egyes településeken, ahol megtörténtek a családfelelő felvételek és a vizsgálatokhoz szükséges megfelelő egyének kiválasztása. A genetikai klasszikus jelzőgéne alapján kimondhatjuk, hogy a hazánkban élő cigányok Eszaki-Indiából származnak, noha a Baranya megyei beás romák és a Szabolcs-Szatmár-Bereg-megyei oláh cigányok között genetikai szempontból is eltérés tapasztalható. Ezt a homozigóta index és több enzim szintű genetikai jelzőgéne eltérése jelezte. Az eltérés arra utal, hogy évszázados vándorlásuk során keveredés történt, amelybe az is beszámít, hogy egy zárt területen így Magyarországon éltek, és hogy a Romániából, valamint a Balkánról bevándorló cigányok között genetikai különbségek mutatkoznak. Az is biztonsággal kimondható, hogy a hazánkban élő jászok perzsa származást mutatnak, míg a kis és nagykun népcsoportokról noha sokkal kisebb genetikai távolságot vártunk közöttük, kiderült, hogy inkább a törökökkel állnak közelebbi kapcsolatban. Vizsgáltuk a genetikailag egy népcsoportnak tekinthető matyókát és palócokat is, akik inkább vallási és kulturális tekintetben különböznek egymástól. A budapesti vallási

népesség esetében, egyértelmően kimutatható volt a német és a szláv népcsoportokkal való kisgenetikai távolság, ami a történelem ismeretében nem is meglepő. Itt fő feltétel volt, hogy a négy nagyszülő közül három az adott etnikumhoz tartozzon.

Talán nem tévedek, ha a legnagyobb igazgalmat a finnugor népekkel való rokonság kimutatását, vagy elvételét kísérte.

Minden bizonnyal, de előtte megemlítem, hogy noha különböző szakemberek az Országos Feltételezték az ún. törzökös ősmagyarokat, kiderült, hogy az őrszentpéteriek és a délszlávok, a vendek között igen kicsi a genetikai távolság. Ami pedig a finn kapcsolatot illeti, a klasszikus genetikai jelzőgéne alapján azt találtuk, hogy a csángó az a népcsoport, amelyik legközelebb áll az északi néphez és legtávolabb az összes többi népcsoporttól. A bukovinai székelyek és a moldvai magyarok mintavizsgálataival kapcsolatban meg kell említenünk, hogy az 1984 és 1989 között német-magyar akadémiai együttműködés keretében történt a 28 klasszikus jelzőgéne vizsgálatát szerettük volna az említett népek eredeti lakóhelyén elvégezni, erre azonban a román hatóságok nem adtak engedélyt. Emiatt a nálunk élőket kerestük fel, habár ilyen esetben mindig számolni kell a genetikai sodródással. A szakmában jól ismert jelenség, hogy amennyiben egy nagyobb népcsoportból egy kisebb populáció kiválik, akkor előfordul, hogy géniálománya megváltozik. 161 csángó családot Egyházasközörsön, a bukovinai székelyeket Erden és Zombán vizsgáltuk. Nyilván nem ugyanaz az eredmény született, mintha Erdélyben vizsgálhattuk volna őket, de szerencsére a 90-es években már azokat is elértek, akik szülőföldjükről Magyarországra jöttek dolgozni, tánccsoporthoz feléptek, illetve az egyházasközörsi csángók rokoniak voltak. Így már árnyaltabb genetikai "képet" kaptunk. Kormányközi megállapodás keretében a finnugor nyelvcsalád 16 ma élő népességét vizsgáltuk molekuláris genetikai polimorfizmus szinten, így 16 más eurázsiai népességgel vetettük egybe a magyarságot genetikai szempontból. Ennek eredményeként derült ki, hogy a finnkel való genetikai rokonság nagyon kismérvő. Eredményeinket összevetettük az indoeurópai nyelvcsalád különböző népességeivel és azt találtuk, hogy hozzájuk akárcsak a finnek kisebb genetikai távolsággal mutatunk. A lapoknál sikerült több olyan Y kromoszómás jelzőgéne találnunk, amelyek alapján kijelenthetjük, hogy mintegy 4.400 évvel ezelőtti közép-Ázsiából vándorolt el az egyik csoportjuk, ha úgy tetszik "férfivonaluk". Ami pedig a magyarságot illeti, az óriási keveredés miatt az egyes népcsoportok eredetét külön-külön kell vizsgálni. Összességében azonban elmondható, hogy a törökökkel való genetikai rokonságunk valószínű.

Nyilván, őstörténet, rovársítás tekintetében viszont a keltákhoz állunk közelebb. Ez vizsgálták-e?

Egy összevetést nem csak a ma élő népek összehasonlításával érdemes végezni, mert fontosak az ún. fosszilis DNS vizsgálatok is. Ezeket úgy tudjuk elvégezni, hogy a honfoglalás kori temetők csont és fogmaradványaiból veszünk mintát, majd azokból vonjuk ki a DNS-t. Ilyen kutatásokat a Szegei Biológiai Kutatóközpontban folytatnak Raskó István vezetésével, ezekről a vizsgálatokról és az eredményekről ő tud hitelesen nyilatkozni.

Említtette a csángók és moldvai székelyek finnekkel meglévő hasonlóságát? Kifejezhető-e az a hasonlóság szárazlapon?

Erre akkor tudnánk érdemben válaszolni, ha mind a 30 000 -32.000 génünket megvizsgáltuk volna. A kutatásoknak azonban határt szab, hogy melyek azok a genetikai markerek, amelyeket megvizsgáltuk. Továbbá, hogy a mitokondriumban 380-440 bázispár milyen mértékben tér el az egyes egyénekben. Az is fontos, hogy milyen jelzőgéneket vesszünk alapul, hiszen van 40 vércsoport, az enzimek közül pedig több ezer. Ezeket nem vizsgáltuk, csak 28 markert, ami azért lényeges mert 10 fölötti már perdöntő a származáselmezésben. Ezzel együtt ha egy-egy markert kihagyunk, akkor már eltérés jelentkezik úgy a százalék mint a genetikai távolságérték tekintetében. Ezért csak azt mondhatjuk meg, hogy a vércsoport, az enzimek, a mitokondriális DNS, stb. alapján hány százalékos az eltérés illetve a hasonlóság. Más népekhez viszonyítva a klasszikus markerek alapján tehát a csángók állnak legközelebb a finnekhez, de ez még nem jelenti, hogy rokonok lennének.

Egyik előadásán azt a meglepő kijelentést tette, hogy a mai európai népesség tíz férfitől származik.

Pontosabban Európa férfi népességének 95%-a paleolitikum idején élt két és a neolitikum időszakában élt nyolc férfitől eredeztethető. Ha azt mondjuk, hogy időben visszafelé haladva minden egyének kevesebb az apja és a nagypapa, akkor a családfát vissza lehet vezetni egyetlen ősapára. Tudjuk, hogy a mitokondriális Éva, a genetikai ősapája, Afrika területén, az oldevai hasadéknál mintegy 200.000 évvel ezelőtt élt. Az Y kromoszóma alapján ugyanígy visszamehetünk egy ősapához is. Ahol mutáció történt, az tetten érhető, csakhogy nincs meg mindegyik láncszem. De visszatérve a kérdésre, engem a fennmaradó 5 % sokkal jobban érdekel és miután éppen itt a Kárpát-medencében oly nagy a keveredés, lehet hogy nekünk éppen ezzel a 5%-al kéne foglalkoznunk. Csakhogy éppen a hihetetlen mértékű keveredés miatt ez nem lehetséges.

Hogyan fogadta eredményeit a magyar történelemtudomány, mit szóltak hozzá a finnugor elmélet képviselői?

A mi célunk az volt, hogy megismerjük a népcsoportok eltérő betegségi spektrumát, az eredmények következményeinek értékelése már nem a mi feladatunk. 1993-96 között lezajlottak a kormányközi munkák, 1999-2000-ben pedig angolul is megjelentek a végleges publikációk.

És a finnek?

Mivel a kormányközi megállapodás alapján a finnek részéről Savantaus, a turki egyetem professzorasszonya, magyar részről én voltam a projektvezető, tudom, hogy a vizsgálatok lezárása után átírták a finn tankönyveket, de ettől meg megmarad a legendás finnmagyar barátság.

A hétköznapok embere kérhet a származástani értelemben vett genetikai vizsgálatot, ha meg szeretné tudni, mely népcsoporthoz tartoztak ősei?

A különböző tudományterületek más és más módszerekkel dolgoznak. Ha valaki eljön hozzánk genetikai tanácsadásra, akkor személyesen szabottan a géndiagnosztika módszerével a magzatról is megállapítható, hogy egy adott betegség tekintetében egészséges lesz-e. Ez a klinikai vonal. Ezzel szemben a populációgenetika módszere a sokasági vizsgálata. Amikor egy népcsoport egyéneit vizsgáltuk, és mint említettem, azt néztük meg egy százas nagyságrendű reprezentatív mintán, hogy a négy nagyszülő az adott népességhez tartozott, mert csak ebben az esetben tudtuk, hogy az utód adott népcsoport képviselője. A sokasági vizsgálata tehát nem ugyanaz, mintha egyetlen személyt akar-nak magáról vérvétel útján megtudni, hogy honnan, kitől származik, hiszen csak egy enzimet, egy vércsoportot, egy adott mutációt látunk és nem látjuk a többi sok százat. Ennek alapján azt mondhatom, hogy egyelőre nincs lehetőség az egyén eredetének vizsgálatára.